

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՇԻՐԱԿԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF ARMENIA
SHIRAK'S CENTER FOR ARMENIAN STUDIES

«Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը.

հայագիտության արդի հիմնահարցեր»

9-րդ միջազգային գիտաժողով

Գյումրի, 24-25 սեպտեմբերի, 2016

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

Երևան, 2016, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., էջ 278-282

Shirak historical and cultural heritage:

modern issues of Armenology

9th International Conference

Gyumri, 24-25 September, 2016

ABSTRACTS OF PAPERS

ԼԻԼԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ (Հայաստան)

Հայկական պետական մանկավարժական համալսարան (Երևան)

E-mail: lilit.avetisyan1981@mail.ru

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ԳՈՅԱԿԱՆԱԿԱՆ

ԿԱՅՈՒՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳՐԱԲԱՐՈՒՄ

Գոյականական կայուն կապակցությունները (այսուհետև՝ ԿԿ)՝ որպես մասամբ կամ ամբողջությամբ նորիմաստավորված կամ ոչ փոխաբերական նշանակություններ արտահայտող պատրաստի վերարտադրելի լեզվական միավորներ, հին հայերենում զգալի տեսակարար կշիռ ունեն: Ուշագրավ են մասնավորաբար քրիստոնեական

վարդապետությանն առնչվող այդօրինակ ԿԿ-ները, որոնք անշուշտ գրաբարում մեծ քանակություն են կազմում:

Սույն զեկուցման մեջ իմաստաբանության դիտանկյունից անդրադարձ է կատարվում այդ կարգի ԿԿ-ներին գրաբարի մակարդակում համաժամանակյա կտրվածքով:

Ինչպես նշվում է մասնագիտական գրականության մեջ «Դարձվածքը ներառում, կուտակում և պահպանում է շրջապատող աշխարհի մասին մեր պատկերացումները, իր տեսակի մեջ մշակութային հուշարձան է, տվյալ ժողովրդի անցյալի և ներկայի հայելի»¹:

Ա. Գոյականական ԿԿ-ների իմաստային տիպերը:

1. Վերաիմաստավորում չունեցող (ոչ փոխաբերական) ԿԿ-ներ: Ի տարբերություն ազատ կապակցությունների, որոնք ձևավորվում են խոսելու ընթացքում, վերաիմաստավորում չունեցող ԿԿ-ները հատկանշվում են պատրաստի վերարտադրելիությամբ: **Հմտ. Որդի Աստուծոյ** (Աստծո միածին որդի՝ Քրիստոս), **խորան սրբութեան** (տաճար), **կեանք յաիտենականք** (անմահություն):

2. Վերաիմաստավորված (դարձվածային) ԿԿ-ներ: Ըստ ԿԿ-ների բաղադրիչների իմաստային ձուլվածության աստիճանի՝ առանձնացվում են իդիոմներ և միաբևեռ դարձվածային միավորներ (ԴՄ-ներ):

ա) Միաբևեռ ԴՄ-ներ: Հետևյալ ԿԿ-ների (գերադաս կամ ստորադաս) անդամները հանդես են եկել վերաիմաստավորված (դարձվածային) նշանակությամբ. **աչք հոգւոյ** (ներքին՝ հոգևոր տեսողություն), **լուսաւոր վարդապետութիւն** (քրիստոնեություն), **գառն Աստուծոյ** (Հիսուս Քրիստոս):

բ) Իդիոմատիկ ԴՄ-ներ: Այդ կարգի ԴՄ-ներին բնորոշ է ամբողջական վերաիմաստավորումը. **տուիչ պարգևաց** (Աստված), **աւագ աչք** (միտք), **դուռն դժոխոց** (տանջանք):

Բ. Գոյականական ԿԿ-ների իմաստային խմբերը: Հին հայերենի գոյականական ԿԿ-ներում տարբերակվում են հետևյալ իմաստային (թեմատիկ) խմբերը.

¹ Տե՛ս Կ. Գ. Мальцева, Национально-культурный аспект фразеологии, АДД, М., МГУ, 1991, էջ 32:

1. Սուրբ Երրորդությանն առնչվող ԿԿ-ներ. Բան Հօր, Սուրբ Հոգի, նկարագիր
Էութեանն Հօր:

2. Սուրբ Գրքին վերաբերող ԿԿ-ներ. Գիրք ժողովողի, Աստուածեղէն գիրք,
Օրհնութիւն Օրհնութեանց:

3. Եկեղեցուն և հոգևորականությանն առնչվող ԿԿ-ներ. Խորան սրբութեան,
կարգ եկեղեցոյ, մայր վանուց:

4. Աստծո և աստվածայինի գոյությանը վերաբերող ԿԿ-ներ. Նշանք
աստուածայինք, տապանակ վկայութեան, շնորհ Աստուծոյ:

5. Հավատին և անմահությանը վերաբերող ԿԿ-ներ. Խաչի հնազանդութիւն, Յոյս
կենաց, արքայութիւն Աստուծոյ:

6. Հավատավոր քրիստոնյային, ինչպէս նաև քրիստոնէություն քարոզողին
վերաբերող ԿԿ-ներ. Ժառանգ արքայութեանն, բանք ժողովողի, ուխտաւոր Աստուծոյ:

7. Չարին և հավիտենական գեհենին վերաբերող ԿԿ-ներ. Ժառանգ գեհենին, լիճ
հրոյ, կապանք մահու:

Քրիստոնէական վարդապետությանն առնչվող հինհայերէնյան գոյականական
ԿԿ-ների իմաստային յուրահատկություններն արտացոլվում են խոսքային
միջավայրում՝ առավելագույնս ցայտուն դրսևորելով քրիստոնյա մեր ժողովրդի հոգևոր
մշակույթի և լեզվամտածողության յուրահատկությունները:

LILIT AVETISYAN (Armenia)

Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan (Yerevan)

E-mail: lilit.avetisyan1981@mail.ru

THE SEMANTICS OF SUBSTANTIVAL STABLE COMPOUNDS RELATING TO THE CHRISTIAN ARCHIMANDRITY IN OLD ARMENIAN

The substantival stable compounds (therefore SC) are redy reproducing language units,
which characterized with semanticly transfiguring (partly or fully) or non-metaphorical
meanings. They are of considerable number in old Armenian. They are interesting especially

substantival SC relating to the Christian archimandrity, which certainly are of considerable number in old Armenian.

In the level of old Armenian on synchronic basis the semantics of substantival SC relating to the Christian archimandrity are scrutinized in the present report.

In professional literature it is mentioned that the phrase involves, accumulates and conserves our imaginations about the surrounding world, it is a specific cultural monument, the mirror of the past and the present of the given nation².

A. The semantic types of substantival SC.

1. **Non –metaphorical SC.** This SC characterized with redy reproduction unlike the non-stable compounds, which are formed in the communication act: **Որդի Աստուծոյ, իտրան սրբութեան, կեանք յաւիտենականք.**

2. **Semanticly transfiguring (phraseological) SC.** The semanticly transfiguring SC are include idioms and unilateral phraseological units (PU).

a) **Unilateral PU.** The components of following SC are characterized with semanticly transfiguring (phraseological) meanings: **աչք հոգւոյ, լուսաւոր վարդապետութիւն, գառն Աստուծոյ.**

b) **Idiomatic PU.** They are characterized with complete semantic transfiguration: **սուիչ պարզևաց , աւագ աչք, դուռն դժոխց.**

B. The semantic groups of substantival SC. Among subsantival SC of old Armenian semantic (thematic) following groups are distinguished:

1. **SC relating to the Saint Trinity:** **Բան Հօր, Սուրբ Հոգի, նկարագիր էութեանն Հօր.**

2. **SC relating to the Biblia:** **Գիրք ժողովողի, Աստուածեղէն գիրք, Օրհնութիւն Օրհնութեանց.**

3. **SC relating to the Church and the clergy:** **Խորան սրբութեան, կարգ եկեղեցւոյ, մայր վանուց:**

4. **SC relating to the God and the existence of godlike:** **Նշանք աստուածայինք, տապանակ վկայութեան, շնորհ Աստուծոյ:**

² See Мальцева Д. Г., Национально-культурный аспект фразеологии, АДД, М., МГУ, p. 32.

5. SC relating to the belief and the eternity: Խաչի հնազանդութիւն, Յոյս կենաց, արքայութիւն Աստուծոյ:

6. SC relating to the religious Christian and the preacher of Christianity: Ժամանգ արքայութեանն, բանք ժողովողի, ուխտաւոր Աստուծոյ:

7. SC relating to the evil and the eternal hell: Ժամանգ գեհենիս, լիճ հրոյ, կապանք մահու:

The semantic specifications of substantival SC of old Armenian relating to the Christian archimandrite are expressed in the speech environment and more brightly demonstrate the characteristics of clerical culture and linguothinking of Christian our nation.